

ІНВЕСТИЦІЇ ТА АГРАРНИЙ РИНОК

УДК 631.16.338.43

Н.М. Івченко

ІНВЕСТУВАННЯ У ГАЛУЗІ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ЯК ПРІОРИТЕТНА СФЕРА ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Обґрунтовано теоретичні, методичні та практичні засади формування економічного механізму інвестиційної діяльності в сільському господарстві України. Визначено економічний зміст та оцінку інвестиційного потенціалу різних регіонів України з врахуванням залучення та ефективного використання інвестицій у різні напрями сільського господарства.

Постановка проблеми. Дослідження проблеми інвестування економіки завжди знаходилося у центрі уваги економічної думки. Це обумовлено тим, що інвестиції торкаються найглибших основ господарської діяльності, визначають процес економічного зростання в цілому. Активізація інвестиційного процесу є одним із надійніших механізмів соціально-економічних перетворень.

На сучасному етапі розвитку нашої країни, саме інвестування у сільське господарство є пріоритетним напрямом функціонуванні національної економіки.

Аналіз публікацій по темі дослідження. За умов формування ринкових відносин цю проблему розробляли багато вітчизняних учених, про що свідчать роботи Я.К. Білоуська, О.М. Голованова, М.Я. Дем'яненка, І.Й. Дороша, М.І. Кісіля, М.М. Кропивка, І.І. Лукінова, П.Т. Саблука та ін.

Мета дослідження. Метою статті є розробка й обґрунтування теоретичних, методичних і практичних засад удосконалення економічного механізму інвестиційної діяльності у сільському господарстві України, а саме у галузі тваринництва в умовах розвитку ринкових відносин.

Результати дослідження. Нарощування обсягів виробництва сільськогосподарської продукції вимагає відповідного розвитку матеріально-технічної бази галузі. Збільшення розмірів виробничих фондів здійснюється за рахунок додаткових вкладень матеріальних і грошових засобів, спрямованих на розширення виробничого потенціалу сільського господарства. Стійкий розвиток галузей агропромислового комплексу в умовах становлення ринкових відносин потребує інвестиційної активності, надання підприємствам необхідних грошових і матеріальних ресурсів.

Довгострокові вкладення капіталу в об'єкти господарської діяльності виправдані тільки тоді, коли вони сприяють отриманню прибутку і досягається соціальний ефект.

У сільськогосподарському виробництві інвестиції спрямовуються на: заміну застарілого і зношеного обладнання, впровадження нової технології і застосування сучасної техніки і обладнання, розширення виробництва сільськогосподарської продукції, розвиток нових видів виробництв.

Формування інвестицій в сільське господарство здійснюється на економічній основі з урахуванням швидкості повернення вкладених засобів. А це можливо лише за умови збільшення виробництва високоякісної продукції і зниження її собівартості.

На інвестиції в сільському господарстві в ринкових умовах здійснюють вплив ряд чинників. На одні з них товаровиробник може впливати, а інші обумовлені зовнішніми умовами і не залежать від підприємця.

До чинників, що залежать від товаровиробника, відносяться: врожайність сільськогосподарських культур і продуктивність худоби; вибір об'єкта першочергових

інвестицій; спеціалізація і концентрація виробництва; технологія виробництва основних видів продукції сільського господарства; характер інвестицій: довгострокові, короткострокові; рівень продуктивності праці та собівартість виробництва. На ці чинники підприємець може впливати протягом виробничого процесу або планувати виробництво продукції та інвестицій на найближчу перспективу.

До чинників, не залежних від товаровиробника, відносяться: ціни на сільськогосподарську продукцію і продукцію промислового виробництва; відсоткова ставка на кредит; податкові ставки на прибуток; інфляційні процеси; сезонність виробництва сільськогосподарської продукції; попит на продукцію з врахуванням співвідношення цін; обов'язкові поставки сільськогосподарської продукції (квотування виробництва); світові ціни на продукцію.

У процесі виробництва сільськогосподарської продукції відбувається поступове зношення і вибуття основних фондів. Це викликає необхідність їхнього простого, а при нарощуванні виробництва і розширеного відтворення. Головним джерелом відтворення основних засобів є капітальні вкладення.

Капітальні вкладення представляють собою витрати на створення нових, а також на розширення, реконструкцію і модернізацію діючих основних фондів підприємства. За рахунок капітальних вкладень проводиться як відновлення списаних, що стали непридатними, основних фондів, так і придбання додаткових засобів праці, необхідних для розширеного відтворення.

За способом участі у виробничому процесі вони поділяються на виробничі та невиробничі.

Капітальні вкладення виробничого призначення – це витрати, пов'язані з виробництвом продукції. До них відносяться витрати на придбання тракторів, комбайнів, сільськогосподарських машин і обладнання, худоби, закладення багаторічних насаджень, а також на будівництво будівель і споруд виробничого призначення. Капітальні витрати на формування основного стада здійснюються частково за рахунок засобів, виручених від реалізації вибраксованої продуктивної і робочої худоби. Витрати на капітальний ремонт, призначені для відновлення основних засобів, здійснюються за рахунок амортизаційних відрахувань.

До складу невиробничих капітальних вкладень включають витрати на будівництво житла, будівель культурно-побутового призначення, охорони здоров'я, освіти. Капітальні вкладення невиробничого призначення призначені для відтворення основних фондів, пов'язаних з розвитком соціальної інфраструктури підприємства. Таким чином, вони побічно роблять суттєвий вплив на кінцеві результати сільськогосподарського виробництва.

Основними напрямками використання капітальних вкладень в сільськогосподарське виробництво є наступні: будівництво і реконструкція об'єктів виробничого і невиробничого призначення; придбання обладнання і інвентарю, що входять в кошторис будівництва; надбання тракторів, комбайнів, транспортних засобів, сільськогосподарських машин; формування основного стада продуктивної і робочої худоби; закладка садів, виноградників й інших багаторічних насаджень; заходи щодо поліпшення земель, проведення культурно-технічних робіт; проектно-дослідницькі роботи; розширення існуючих і розвиток нових виробництв.

У структурі капітальних вкладень сільського господарства найбільша питома вага – це витрати на будівництво об'єктів виробничого і соціального призначення, придбання техніки, транспортних засобів. Залежно від спеціалізації господарства частка цих витрат суттєво змінюється. Так, в підприємствах, що спеціалізуються на виробництві зерна, значну питому вагу займають витрати на придбання тракторів, комбайнів, спеціалізованих машин, а також вкладень на будівництво зерносховищ, складів тощо. У господарствах з високою питомою вагою продукції тваринництва в структурі товарної продукції значні витрати капітальних вкладень доводяться на тваринницькі споруди, продуктивну худобу, ємкості для зберігання і приготування кормів.

Особливістю капітальних вкладень в сільське господарство є те, що ефект від них виявляється не відразу, на відміну від поточних вкладень, а після їхнього освоєння і введення в експлуатацію.

Капітальні вкладення відрізняються великими розмірами сум, які необхідні для будівництва виробничих об'єктів або для придбання техніки. Окупність капітальних вкладень в сільське господарство дуже низька, а отже, для прийняття рішення по конкретних інвестиціях необхідно провести економічний аналіз ефективності їхнього використання.

Саме тому, основною умовою нарощування виробничих потужностей, подолання спаду виробництва в сільському господарстві, досягнення фінансової стабільності та підйому економіки галузей є пошук інвестиційної діяльності.

На результати ефективності інвестицій і капітальних вкладень здійснюють вплив організаційно-виробничі та економічні чинники.

Підвищення ефективності інвестицій і капітальних вкладень виявляється: у зростанні продуктивності праці, збільшенні виходу валової продукції, у зниженні собівартості виробництва продукції.

Підвищення ефективності інвестицій і капітальних вкладень досягається за рахунок: скорочення вартості будівництва виробничих об'єктів, реконструкції будівель і споруд; впровадження комплексної механізації виробничих процесів; використання дешевих матеріалів місцевого виробництва; поліпшення проектування сільськогосподарських об'єктів; зниження кошторисної вартості проектно-конструкторських робіт; комплексності вкладень у виробничу сферу; застосування прогресивних технологій при будівництві об'єктів.

Одним з пріоритетних напрямів використання капітальних вкладень є, перш за все, подальше нарощування потужностей по переробці сільськогосподарської продукції безпосередньо в місцях її виробництва.

Структурна перебудова сільського господарства пред'являє вимоги до інвестиційної політики в області створення фермерських господарств, житлового будівництва і у зв'язку з цим розвитку невиробничої інфраструктури на селі.

В агропромисловому комплексі необхідно створити таку систему стимулів і пільг, яка забезпечувала б привабливість інвестицій, як безпосередньо в сільське господарство, так і в інші сфери АПК.

Для активізації інвестиційної діяльності потрібно ширше використовувати такі важелі, як: стимулююче оподаткування; безвідплатні дотації на створення великих об'єктів інфраструктури і природоохорони; фінансові стимули; безпроцентні позики, що надаються інвестором; пільгові режими виплати боргів і позик в банках; випуск облігацій для створення фінансових ресурсів по найважливіших напрямках інвестицій.

Інвестиційну кризу в АПК неможливо вирішити лише за допомогою специфічних механізмів аграрної політики. Доцільно використовувати державне регулювання інвестиційної діяльності підприємств АПК за наступними напрямками: стимулювання стійкого платоспроможного попиту підприємств переробної промисловості й населення на вітчизняну сільськогосподарську сировину і продовольство; підвищення ефективності регулювання імпорту сільськогосподарської продукції, сировини, продовольства; регулювання цінового паритету і контроль за діяльністю природних монополій; регулювання сільськогосподарських підприємств і утворення корпоративних структур; розгортання системи державної підтримки сільськогосподарських виробників. Ці заходи будуть ефективні, якщо будуть використовуватися комплексно і погоджено.

Особливої актуальності на сьогодні набуває саме одна з важливих частин сільського господарства – тваринництво. Одним з пріоритетних завдань розвитку галузі тваринництва України є не тільки забезпечення продовольчої безпеки, але й нарощування його експортного потенціалу. І це можливо тільки з переходом галузі на інноваційний шлях розвитку.

До особливостей розвитку інноваційних процесів у тваринництві, можна віднести наступне: а) залежність виробництва від природно-кліматичних умов; б) використання у виробничому процесі біологічних активів – рослин і тварин, землі; в) недосконалий рівень організації менеджменту інноваційних процесів; г) значно вищі, в порівнянні з іншими галузями, виробничо-фінансові ризики.

У тваринництві швидкість обороту інноваційного капіталу і його приріст не можуть конкурувати з промисловістю. Особливо це стосується виведення нових порід тварин, яке іноді сягає десятки років. Зміни щодо негативних тенденцій, які мають місце в галузі протягом останніх двох десятиліть, з одночасним економічним ростом вимагає запровадження новітніх науково-технічних досягнень, забезпечуючи при цьому максимальну оптимізацію використання обмежених фінансових, інвестиційних, матеріально-технічних ресурсів.

Основним механізмом досягнення запрограмованих цілей в галузі тваринництва є його інноваційний розвиток, основу якого складають наступні процеси і категорії: відтворення, ефективність, інтенсифікація, конкурентоспроможність, інновація, інноваційний процес, інноваційна діяльність, інноваційна привабливість, інноваційна політика, інноваційний капітал, інвестиції [1, с. 16].

Інноваційний розвиток тваринництва однозначно передбачає його інтенсифікацію, яка включає одночасно з процесом розширеного відтворювання і якісне вдосконалення на кожній з його стадій (біологічній, технічній, економічній, соціальній і екологічній) на основі запровадження досягнень науково-технічного прогресу.

Поняття інновації у тваринництві, на відміну від інших галузей, визначається як кінцевий результат діяльності не через запровадження нової або вдосконаленої продукції, а в основному вони реалізуються через запровадження в виробництво нової техніки, технології, організації виробництва, системи його управління, а особливо нових порід тварин, з метою отримання економічного, соціального, екологічного ефекту і прискорення процесу розширеного відтворення.

З огляду на це, інноваційну діяльність в тваринництві можна визначити як сукупність послідовно здійснюваних дій по вдосконаленій технології і організації виробництва на основі використання результатів наукових досліджень і розробок, або передового виробничого досвіду з метою модернізації виробництва і виходу на нові ринки [2, с. 3].

Отже, важливо зауважити, що сьогодні саме галузь тваринництва є однією з пріоритетних галузей сільського господарства у державній політиці України.

У цьому контексті особливої уваги заслуговує Проект «М'ясне скотарство – пріоритет продовольчої безпеки України», що є складовою Національного проекту «Відроджене скотарство». Метою даного Проекту є збільшення виробництва високоякісної яловичини та наповнення внутрішнього ринку України високопродуктивною племінною худобою, що сприятиме поліпшенню генетики існуючого стада великої рогатої худоби та забезпечить загальний кумулятивний ефект для скотарської галузі України.

Реалізація проекту сприятиме зменшенню імпортозалежності країни на споживчому ринку м'яса, забезпеченню населення України високоякісним м'ясом яловичини та телятини вітчизняного виробництва з доведенням обсягів споживання до рівня фізіологічних норм, а також зростанню рівня конкурентоспроможності продукції вітчизняного скотарства на зовнішніх ринках та повернення України на позиції одного з провідних експортерів яловичини та телятини.

Основний об'єкт інвестицій – промислові тваринницькі комплекси з вирощування великої рогатої худоби м'ясного напрямку зі створенням всієї необхідної інфраструктури та матеріально-технічним парком; племінної худоби.

Даний Проект розповсюджується на всю територію України з концентрацією основних виробничих потужностей в регіонах Полісся та Прикарпаття (Житомирська, Рівненська, Івано-Франківська, Полтавська та Чернігівська області), як ті що мають

найкращий кумулятивний ефект факторів ресурсного забезпечення та природно-кліматичних умов.

Основна мета Проекту – забезпечення продовольчої безпеки держави в частині виробництва високоякісної яловичини, молока та молокопродуктів з доведенням обсягів споживання до науково-обґрунтованих фізіологічних норм. Сприяння розвитку сільських територій та створення нових робочих місць. Відродження генетичного потенціалу сільськогосподарських тварин в галузі національного скотарства шляхом збільшення племінного поголів'я великої рогатої худоби найкращих світових порід. Зростання рівня конкурентоспроможності продукції вітчизняного скотарства на зовнішніх ринках та повернення України на позиції провідного експортера м'ясо-молочної продукції.

Основними результатами реалізації Національного Проекту повинні стати такі показники:

- 1) Кількість розведеного м'ясного поголів'я за період 2014- 2022 роки – 114,5 тис. тис. голів.
- 2) Обсяги виробництва високоякісної яловичини в 2014-2022 роки – 58,2 тис. тонн.
- 3) Обсяг виробництва молока за період 2013-2018 роки – 750 тис. тонн.
- 4) Кількість нових робочих місць – 10 тис.
- 5) Нарощування експортних поставок м'яса та молока на 25% та 15% відповідно.

Вартість даного Проекту складає 12676,1 млн. грн.

Крім цього, варто проаналізувати реальний стан інвестування галузей сільського господарства у різних регіонах України.

Тваринництво у Полтавському регіоні залишається пріоритетною галуззю економіки та доволі привабливою сферою для інвестування як іноземних бізнесменів, так і вітчизняних підприємців. Свідченням цього є кількість інвестиційних проектів, які щороку реалізуються на Полтавщині. Якщо минулого року у регіоні вклали кошти у 27 інвестиційних проектів, то цього року кількість об'єктів зросла до 39. Загальна проектна вартість розпочатих інвестиційних проектів – понад півтора мільярда гривень.

Найбільше інвестовано коштів у галузь тваринництва та птахівництва – 43 і 46 відсотків коштів відповідно, у скотарство – 11 відсотків запланованих інвестицій. У Глобинському районі здійснюється будівництво свиногокомплексу, у Котелевському – доїльні зали.

Варто зауважити, що протягом двох років, у процесі реалізації інвестиційних проектів, в області заплановано будівництво 14 нових тваринницьких комплексів і 25 реконструюють. Причому ліву частку коштів – понад 1231 млн. грн. буде використано саме на нове будівництво. У поточному році заплановане завершення будівництва п'яти об'єктів та реконструкція 11 комплексів. Серед новобудов слід відзначити Глобинський молочний комплекс, ще одну чергу свиногокомплексу та комбікормовий завод, який має забезпечити якісними кормами ТОВ «НВП «Глобинський свиногокомплекс».

У 2013 році у тваринництво регіону надходять переважно іноземні інвестиції. Закордонні інвестори вкладатимуть кошти у будівництво та реконструкцію тваринницьких комплексів. Йдеться про російську компанію «Белгранкорм», яка вже обрала майданчик для будівництва другої черги свиногокомплексу на 4,8 тис. голів вартістю 250 млн. грн. і 143 млн. грн. інвестицій отримає Полтавський район, де німецька компанія НАККА будує сучасний комплекс на 1260 свиноматок. А в Карлівському районі агрокомпанія «Докучаєвські чорноземи» навесні наступного року розпочинає будівництво потужного комплексу з виробництва м'яса індиків. У будівництво планується залучити майже 700 млн. грн. іноземних інвестицій. Після відкриття комплекс продукуватиме 13 тис. т індичатини на рік. Підприємство «Докучаєвські чорноземи» вже вклало мільйон гривень у розробку бізнес-плану та

проектної документації, а до кінця наступного року буде здано в експлуатацію першу чергу майбутнього комплексу [3].

Особливе значення у розвитку різних галузей сільського господарства займає Донецька область.

ПАТ «АПК-ІНВЕСТ» (рос. ЧАО «АПК-ИНВЕСТ») – вертикально інтегрована агропромислова компанія, найбільший в Україні виробник м'яса, лідер ринку охолодженої свинини. Компанія була створена в 2006 році. Реалізує найбільший в Україні інвестиційно-інноваційний проект вартістю 3,5 млрд грн. У рамках вертикально інтегрованої структури ключовими напрямками бізнесу є насінництво, рослинництво, виробництво комбікормів, елеваторні послуги, тваринництво, м'ясопереробка, рітейл (мережа «М'ясна весна»).

Щодо загальної характеристики компанії то варто зауважити наступне: загальний обсяг інвестицій компанії – 2,2 млрд. грн., до 2015 року 3,5 млрд. грн.; земельний фонд (Донецька область) – 32 тис. га.; потужність комбікормового заводу, на рік – 200 тис. т.; потужність елеваторів, одночасного зберігання – 78 тис. т.; потужність тваринницького комплексу, на рік – 400 тис. голів, до 2015 року – 600 тис. голів; потужність м'ясокомбінату, на добу – 200 т; потужність насінневого заводу, на добу – 200 т; кількість робочих місць – 2,4 тис.

У 2012 році в с. Рівне Красноармійського району Донецької області компанія ввела в експлуатацію власний насінневий завод виробництва компанії CIMBRIA (Данія). Обсяг інвестицій склав 25 млн. грн. Потужність підприємства – 200 тонн насінневого матеріалу на добу. Це дозволить як покрити внутрішні потреби компанії, так і запропонувати ринку високоякісний насінневий матеріал пшениці та ячменю. Процес виробництва повністю автоматизований. Очищення, калібрування, пакування насіння відбувається у відповідності зі стандартами, прийнятими в ЄС.

У галузі рослинництва – станом на кінець 2012 року загальний земельний банк компанії становить понад 32 тис. га в Красноармійському, Костянтинівському, Ясинуватському, Олександрівському районах Донецької області. З часу першої посівної кампанії 2008 року, площа угідь збільшилася в 16 разів. До 2015 року посівні площі компанії складатимуть 50 тис. га. Це дозволить повністю забезпечити власні потреби в сировині для виробництва комбікормів. Машинно-тракторний парк компанії складає понад 60 одиниць сільськогосподарської техніки від провідних світових виробників New Holland, CASE, Vaderstad. Обсяг інвестицій в рослинництво, запланованих до 2015 року – 250 млн. грн.

Стосовно галузі виробництва комбікормів, то комбікормовий завод компанії продуктивністю 200 тисяч тонн комбікормів на рік побудовано спільно з провідними світовими фахівцями комбікормової промисловості – компаніями Buhler (Швейцарія) та Cimbria (Данія). На базі комбікормового заводу розміщена елеваторна група «АПК-ІНВЕСТ». До 2015 року елеваторні потужності буде збільшено з нинішніх 78 тис. т до 170 тис. т. Обсяг очікуваних інвестицій до 2015 року – 300 млн. грн.

У галузі тваринництва наявні тваринницькі комплекси компанії дозволяють виробляти 400 тис. товарних свиней на рік (або 200 тис. голів одночасного утримання). До 2015 року з виходом комплексу на повну потужність обсяг виробництва сягатиме 600 тис. голів свиней на рік. Крім того, тваринницький комплекс «АПК-ІНВЕСТ» має статус племінного репродуктора за породою ландрас. Загальна чисельність свиноматок становить 21 000 голів з перспективою збільшення до 2015 року до 30 тис. голів. 80% поголів'я товарного репродуктора укомплектовано тваринами власної селекції. Якісні результати, досягнуті у великотоварному виробництві, можна співставити з показниками кращих ферм Європи. До 2015 року у тваринницький напрямок бізнесу буде вкладено 2,5 млрд. грн.

У галузі м'ясопереробки потужність м'ясокомбінату компанії складає 200 тонн готової продукції на добу. Вона першою з виробників України встановила автоматичну лінію забою і первинної переробки фірми Banss потужністю забою 160 голів на годину, однією з перших запровадила технологію упаковки продукції із застосуванням

захисної атмосфери. У 2011 році на базі м'ясокомбінату введено в експлуатацію цех з виробництва натуральної оболонки для ковбасних виробів. Щомісяця м'ясокомбінат виробляє понад 2 тис. т готової продукції. До 2015 року цей показник збільшиться втричі. Підприємство відповідає ветеринарно-санітарним вимогам України і ЄС до забою тварин і виробництва м'ясної продукції. Відповідність принципам HACCP (англ. *Hazard Analysis and Critical Control Points*), закладеним у системі ISO і визнаним у понад 90 країнах світу, гарантують ефективне управління процесами безпеки на всіх етапах виробничого ланцюжка. Інвестиції в цей напрямок бізнесу складуть до 2015 року 600 млн. грн. [4].

Висновки. Інноваційну політику в тваринництві та інших галузях сільського господарства, спрямовану на залучення інвестицій, слід розглядати як частину аграрної інноваційної політики держави і підприємств, яка є формою реалізації інноваційної стратегії галузі, що включає встановлення масштабів і найважливіших напрямів інноваційної діяльності для забезпечення продовольчої безпеки країни, досягнення конкурентоздатних параметрів і підвищення ефективності виробництва сільськогосподарської продукції.

Необхідною умовою і основним джерелом інноваційної діяльності є інвестиції, які сприяють реалізації інноваційної моделі економічного зростання у сільському господарстві в цілому.

Отже, саме на пріоритетні напрями науково-технічного прогресу слід максимально націлювати інвестиційну й інноваційну діяльність та ресурси. На розвиток сучасних і майбутніх високотехнологічних виробництв можуть претендувати тільки ті країни, які здатні забезпечувати високий рівень науки, техніки, освіти, культури, організації управління та трудової дисципліни.

SUMMARY

The author justifies theoretical, methodological and practical bases of the formation of economic mechanism of the investment activity in agriculture of Ukraine. Economic content and assessment of the investment potential of various regions of Ukraine is defined with regard to the attraction and effective use of investments in different directions of agriculture.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

1. Нечаев В.И. Проблемы инновационного развития животноводства. / В.И. Нечаев, Е.И. Артемова. – Краснодар: АТРИ, 2009.
2. Сільське господарство України в 2008 р. – К.: Держкомстат України 2009 р.
3. <http://national-agency.jayadigital.com/ua/pro-naczionalni-proekti/naczionalni-proekti/proekt-vidrodzhene-skotarstvo/pro-proekt.html>
4. <http://uk.wikipedia.org/wiki/АПК-ІНВЕСТ>

Надійшла до редколегії 11 червня 2013 р.